

Participatie anno 2013

Hoe echt interactief beleid realiseren?

Stef Steyaert - Levuur

www.levuur.be

Opbouw

(of het verslag van een persoonlijke zoektocht)

- 3 (of 4) definities van participatie, uitmondend in mijn centrale stelling
- Om het verhaal te kruiden : enkele verhalen uit eigen praktijk en wat we eruit geleerd hebben
- Van inspraak naar échte participatie en interactief beleid: van procesontwerp naar sociale architectuur
- Een proces waar heel veel stukjes van de puzzel samen gelegd werden : De Lijn. Denk Mee!

In alle veiligheid even vooraf

- Het woord communicatie / overheidscommunicatie zal weinig of niet vallen in deze presentatie, wel participatie en stakeholdermanagement
- Maar in de visie die ik zal verdedigen heeft 'communicatie over ...' geen zin meer
- 'communicatie met (en tussen) ...' daarentegen is de sokkel waarop elk interactief beleid zal gebouwd zijn maar communicatieprofessionals zullen dus nieuwe vaardigheden moeten opbouwen

Definities van participatie en wat het moet zijn / worden

Juridische definitie

- Participatie = het op een vrijwillige wijze beïnvloeden van de besluitvorming van de overheid door particuliere actoren, op een door de overheid georganiseerde wijze. Het is eigenlijk een vorm van preventieve rechtsbescherming.
  1. Vrijwilligheid (< > verkiezingen)
  2. Beïnvloeding (< > informatie; beslissingsbevoegdheid)
  3. Door particulieren (< > ambtenaren, politici)
  4. Van overheidsbesluitvorming (< >privaat, klachten,..)
  5. Op een door de overheid georganiseerde wijze (< >informele participatie)
- Voorbeelden waar je deze definitie in terug vindt : hoorzittingen, rechtzaken (Raad van State), bezwaarschriften, ...

Politologische / bestuurskundige definitie

- Een 'activiteit' met de intentie of het effect om 'overheids'optreden te beïnvloeden. Dit kan op een directe manier door in te haken in het beleidsproces (of de implementatie van het beleid) of op een indirecte manier door de mensen te kiezen / te beïnvloeden die het beleid bepalen.
  - Focus op wat er gebeurt (activity) = daad met het oog op bestuur
  - Focus op het effect
  - Direct of indirect
- Voorbeelden waar je deze definitie in terugvindt: betogingen maar ook verkiezingen, referenda, allerlei klassieke en minder klassieke inspraakprocessen

Psychologische / agogische definitie

- Participatie is groepsgewijs leren waarin een veelheid aan individuele posities, belangen, ervaringen en visies op een gesteld probleem wordt samengebracht *en daardoor samen naar oplossingen wordt gezocht.*
  - **Leren 'is' participeren:** men moet niet eerst allerlei zaken leren om te participeren, focus ligt op de aard van de praktijken waarin participatie en burgerschap tot ontwikkeling komen (goede procesvoering)
  - Het leerproces voltrekt zich door het mobiliseren en ontwikkelen van de competenties van de actoren die betrokken zijn bij het proces van probleemoplossing
- Voorbeelden waar je deze definitie in terugvindt : actiecomités, groepen spelende kinderen, vormen van teamwork, ...

Welke definitie hebben wij ons eigen gemaakt?

(credits F. Derynck)

Participatie is meer dan inspraak: het geeft ruimte aan engagementen in een organisatie of samenleving. Participatie is een leerproces tussen deelnemers, waarmee betrokkenheid, vertrouwen en draagvlak voor beslissingen wordt verkregen. Het gaat hierbij om open processen, waarin ruimte en tijd is voor het uitwisselen van meningen, bouwen aan gedeelde visies en acties (co-creatie), maar ook leren omgaan met verschillen.

Wat merken we nu in wat er bij de overheid / overheden gebeurt?

- Overheden blazen koud en warm : dat heeft te maken met verschillende niveau's, de heersende begripsverwarring rond participatie, visie op burgerschap en politiek bedrijven, ...
  - Vlaams niveau:
    - Versnelling grote investeringsdossiers : juridisering van participatie
    - Vlaanderen in actie : pogingen om met meer openheid naar de burger, middenveld, samenleving te stappen
  - Lokaal niveau : een heel diffuus beeld, heel wat lokale besturen zijn zoekend maar lopen vast op hun eigen rol, gebrek aan kennis, gebrek aan durf, ...

En wat merken we (als ontwerpers en begeleiders) bij ons zelf?

- Gevoelsmatig zitten we allemaal bij de agogen en pedagogen : sociaal leren, engagement, betrokkenheid, open processen, ...
- Maar in onze praktijk zetten we nog al te makkelijk onze 'bestuurskundige' pet op: we zijn keien in goede inspraakprocessen waarmee we het beleid proberen te beïnvloeden (verbeteren, inspireren, ...) maar we zijn te weinig gericht op het eigen beleids / actievormend vermogen van onze groepen

Mijn centrale stelling

We moeten verder durven denken dan 'inspraak' en veel meer dan nu durven inzetten op processen die burgers en groepen (organisaties, bedrijven, actiecomités, ...) in staat stellen zelf / mee beleid te maken en te implementeren, los van vooraf bepaalde agenda's en logica's van het 'beleid'.

Leren uit concrete ervaringen : enkele van onze projecten

Enkele verhalen uit eigen praktijk

- Onze praktijkervaringen:
  - De Genks: burgerparticipatie die een stedelijke organisatie verandert
  - G1000 : Heel het land spreekt!
  - Het Vlaams Jongerenpact : een beleidskader geformuleerd door en voor jongeren voor het Vlaams jeugdbeleid tot 2020
  - Stadspiratie II : naar een nieuwe beleidsovereenkomst Stedenfonds III (VGC) in Brussel
- Voor mij zijn dit fundamentele projecten geweest die mijn denken over participatie radicaal hebben veranderd
- Ik neem u even mee op een reis langs deze projecten en de inzichten die ik ermee heb verworven

De Genks : missie

Hoe kunnen we het
samenleven in de stad Genk
verbeteren en de rijke
diversiteit die in onze stad
aanwezig is volledig
valoriseren?

De Genks : enkele kenmerken

- Wellicht in van de krachtigste lokale participatieprojecten van de laatste jaren (Thuis in de Stad-prijs 2009)
- Lokaal bestuur dat echt gelooft in kracht van participatie
- Heel veel 'acties / events' en een hoge participatiegraad (+3.000 Genkenaars)
- Creatief, prachtige werkvormen en methodieken werden ontwikkeld
- Systeem van ambassadeurs zorgde voor lokale competentie-opbouw en inbedding
- Met de resultaten zijn we intern in de stadsorganisatie aan de slag gegaan met soms wezenlijke veranderingen als gevolg (personeelsbeleid, economische beleid, sport- en jeugd, ...)
- De Genks kan écht resultaten voorleggen

De Genks : impact?

Maar is het samenleven in de stad Genk echt verbeterd?

Maakt men in Genk beter gebruik van de rijke diversiteit die aanwezig is?

(en voor mij zijn dit bewust open vragen)

De Genks : wat heb ik eruit geleerd?

- Wat waren 2 grote conclusies uit een grondige evaluatie aan het eind van onze opdracht:
  - De Genks was nog te veel een 'project' : participatie moet een onderdeel zijn van een algemeen stedelijk beleid (bestuursakkoord) en visie,
  - Er moet een 'procesarchitectuur' komen die weer bottom-up initiatief van burgers mogelijk maakt: wijkwerking en frontlijnwerk moeten daar hun voeding vinden. De stedelijke organisatie moet ophouden met allerlei dingen te organiseren en initiatieven die bottom-up groeien 'dood te knuffelen'
  - Groei vraagt om frictie, conflict moet weer een plaats kunnen krijgen, participatieve intelligentie vergt het vermogen om zich oncomfortabel te kunnen voelen.

G1000 : missie

Heel het land spreekt!

De G1000 wou het grootste experiment zijn
in democratische vernieuwing
dat België / Europa ooit gekend heeft.

G1000: enkele kenmerken

- 3 traps-raket :
  - publieke agenda-setting (online-proces = ideeënbus)
  - de eigenlijke G1000 (eigenlijk G704)
  - de G32
  - van elke fase werd een eindrapport gemaakt
- Heel veel publieke belangstelling, heel veel publiek debat rond 'participatieve' democratie, heel veel internationale belangstelling
- Enorm vrijwilligersinitiatief, een echt bottom-up initiatief
- Duur (of toch weer niet) : +/- 325.000 euro

G1000 : impact

Is onze democratie veranderd, vernieuwd, verbeterd?

Is het debat over de vernieuwing van democratie echt gevoerd of zijn we vooral zelfreferentieel bezig geweest?

Zijn de resultaten (o.a. een zeer degelijk eindrapport van fase 3) ook maar ergens echt gelezen en bestudeerd, laat staan ernstig genomen?

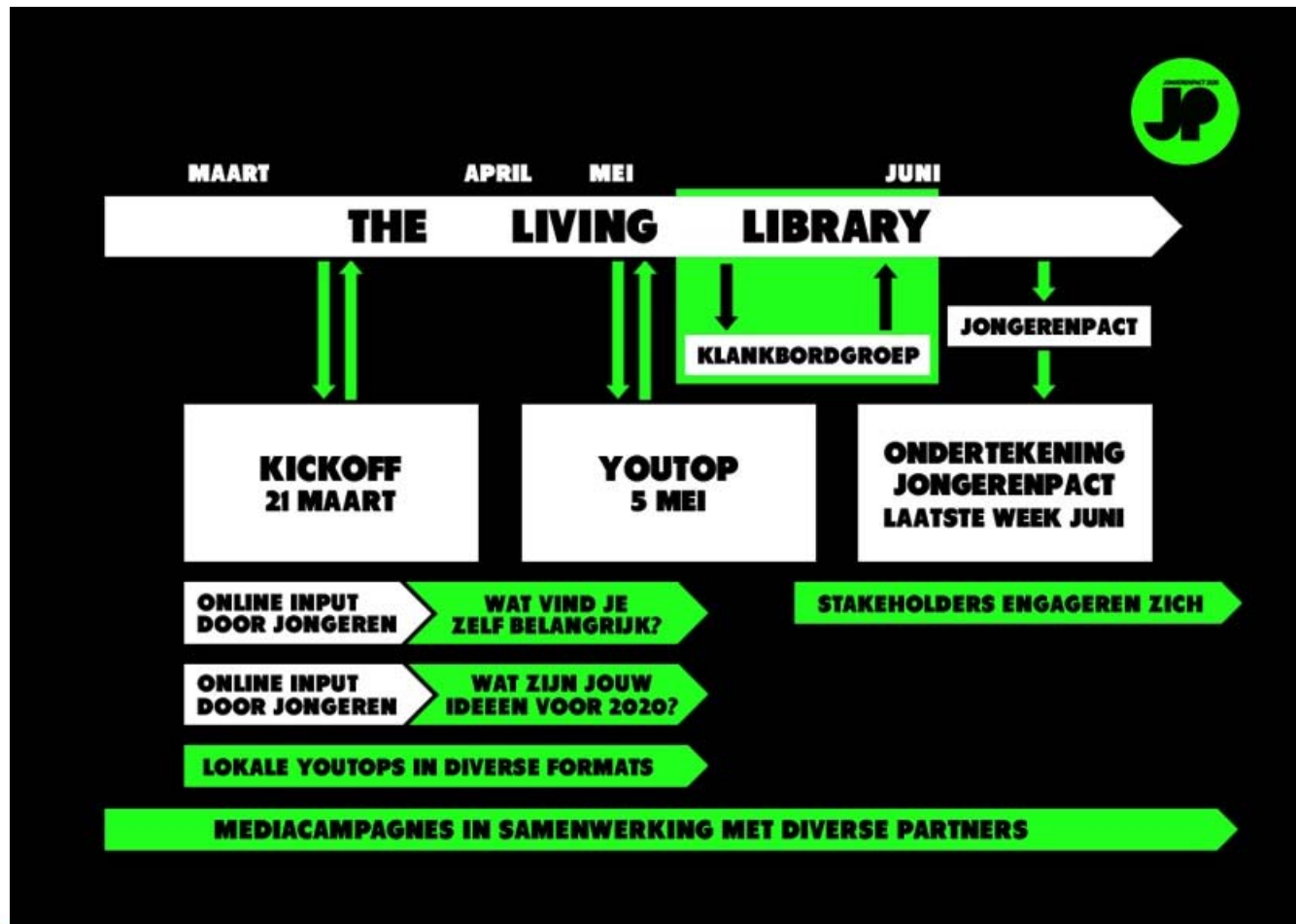
G1000 : wat heb ik er uit geleerd?

- G1000 was voor mij geslaagd omwille van:
  - We hebben het gedaan, het is mogelijk! (maar daar heb ik eigenlijk nooit aan getwijfeld)
  - Een magnifiek voorbeeld van de kracht van vrijwilligerswerk (voor mij zat hier de echte kracht van de G1000)
  - Het experiment met de G'Home's en G'Offs
  - *(G1000 heeft bij mezelf een belangrijk denkproces op gang gebracht)*
- G1000 was voor mij een gemiste kans omdat:
  - We wilden beter doen dan de politiek en hebben het echte bottom-up karakter van de G1000 verknoeid met representatief te willen werken
  - Het was heel snel (verbazingwekkend snel) deel van het 'politieke' spel en werkte de facto systeembevestigend (cfr. lippendienst van bijna alle leidende politici)
  - We hebben te weinig nagedacht / aandacht besteed aan de maatschappelijke inbedding m.a.w. het ruimere kader (en dat is veel breder dan communicatie en marketing)

Het Vlaams Jongerenpact : missie

Via een Jongerenpact2020 afspraken maken tussen de Vlaamse jongeren, de Vlaamse regering en het Vlaamse middenveld om er voor te zorgen dat Vlaanderen en Brussel ook in 2020 een toffe plek voor kinderen en jongeren zijn om in op te groeien. Het Vlaams Jongerenpact zal tot 2020 de toetssteen zijn voor het jaarlijkse jeugdbeleidsplan.

Het Vlaams Jongerenpact: kenmerken

Het Vlaamse Jongerenpact : impact

- Het pact ligt er en is door alle 'must have's' formeel ondertekend
- Heel wat van de 10 engagementen in het pact werden door diverse partners vertaald in concrete acties
- Er is inmiddels een eerste grote toetsing / actualisatieoefening gebeurd (september 2013)
- Maar - laat ons bescheiden blijven - het jongerenpact heeft er niet voor gezorgd dat jeugdbeleid plots 'top of mind' is bij politici (het is een makkelijk participatiethema)

Het Vlaams Jongerenpact: wat heb ik eruit geleerd?

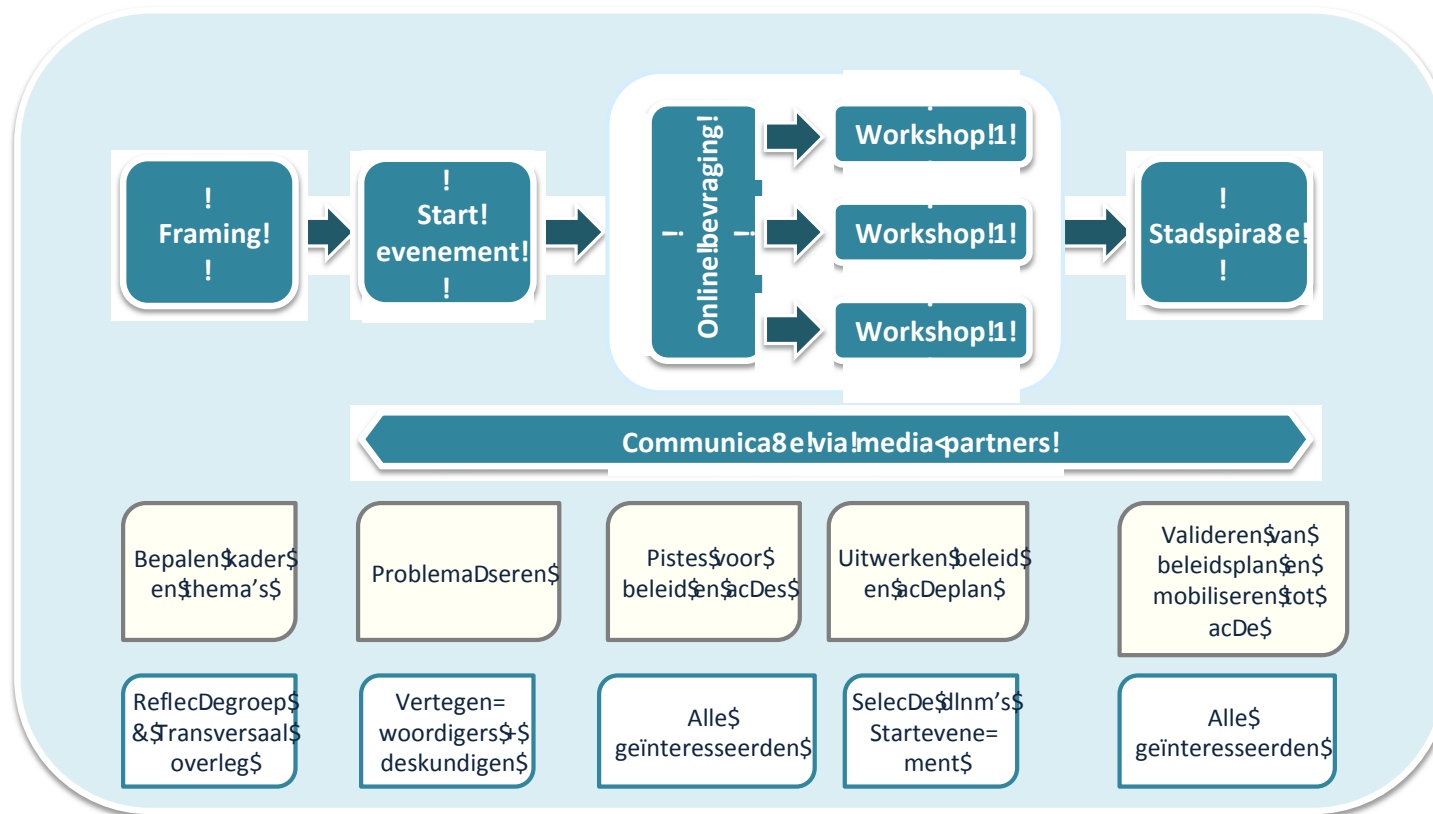
- Denken in een **groot samenhangend geheel van proceselementen** levert op
- Investeren in activiteiten / events waar niet de organisatie of de begeleider de lead heeft, maar hij / zij die ook maar zin heeft om initiatief te nemen, levert ook op. **Je moet niet alles willen sturen**
- Het principiële verbinden met het concrete, het visionaire met het actuele levert ook op: **denken én doen, geen aanbevelingen maar zelf acties initiëren**

Stadspiratie II : missie

Stadspiratie II was een inspraaktraject waarbij het Brusselse werkveld input kon geven voor de beleidsovereenkomst van volgende Stedenfondsperiode (2014-2018) en het stedelijk beleid in het algemeen.

Drie stedelijke thema's stonden centraal :
(1) opgroeien in de stad, (2) investeren in sociale mobiliteit en emancipatie en (3) stedelijke coalities als hefboom voor vernieuwing

Stadspiratie II : kenmerken

Stadspiratie II : impact

- Impact inschatten is heel moeilijk omdat:
  - Politieke context in Brussel is helemaal niet evident, het college heeft eigenlijk niet meer gedaan dan de obligate lippendienst bewezen aan dit proces
  - Ze hebben zich dan ook nooit geëngageerd om de gevoelige, harde, moeilijke conclusies / adviezen die uit het traject kwamen politiek proberen op te nemen (kwesties rond taalgebruik, samenwerking met andere besturen, ...)
- Maar :
  - Het maximaal politiek haalbare uit het traject is effectief in de beleidsovereenkomst Stedenfonds III geraakt én
  - -nog belangrijker - het traject heeft er voor gezorgd dat er heel wat verbindingen zijn ontstaan tussen organisaties uit het Brusselse werkveld rond heel concrete ideeën en acties: men is deels 'voorbij de politiek' beginnen gaan

Stadspiratie II : wat heb ik geleerd?

- Bevestiging dat 'procesarchitectuur' (kan) werk(t)(en) *(heel veel elementen die in procesarchitectuur stonden zijn uiteindelijk niet gerealiseerd wegens politieke tegenwind)*
- Bevestiging dat we verder moeten gaan dan 'inspraak' (=aanbevelingen formuleren) : **politiek / beleid moet letterlijk van het centrum** (van beslissing en macht) **naar de rand**(voorwaarden)
- Bevestiging dat mensen samen kunnen dromen en visies ontwikkelen maar pas echt verbindingen leggen op het concrete, het doen : actie is de beste drijfveer voor engagement

Naar een interactief beleid

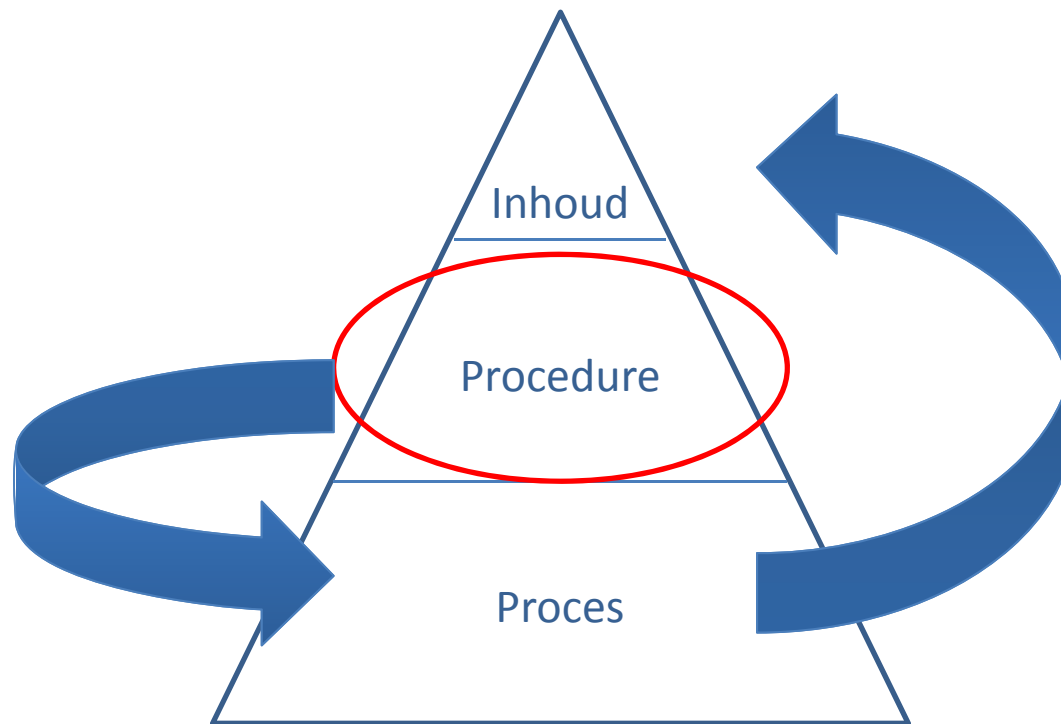
Van inspraak naar échte participatie en interactief beleid

Als we willen doen waarin we geloven (van inspraak naar samen beleid maken), moeten we ons veel meer gaan richten op het creëren van condities waarin mensen, organisaties, ... zelf verantwoordelijkheid kunnen nemen en dingen in de wereld gaan zetten i.p.v. enkel evenementjes te begeleiden die 'aanbevelingen voor het beleid' opleveren.

Dit vraagt om een verbreding / verschuiving van ons handelen / focus.

Van procesontwerp naar sociale architectuur: communicatiedriehoek als basis

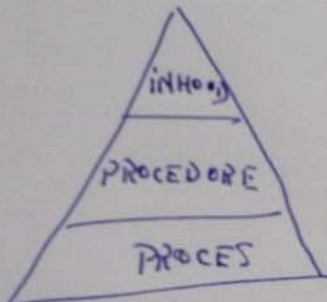

SCHAAL	HET GROTE GEHEEL PROCESARCHITECTUUR	METHODE GROTE PROCESSTAP	AFDEBAKENDE PROCESSTAP -WERKVORM	INDIVIDUELE INTER- ACTIE TSS MENSEN
ROL	VORMGEVER - SOCIAALARCHITECT	ONTWERPER & LEAD-FACILITATOR	FACILITATOR	GESPREKSBELEIDER BEHIDDELAAR THERAPEUT

ONTWERP

DOEN

WAT JE VOORAF
KAN ONTWERPEN

WAT JE OP HET MOMENT ZELF AAN
INTERVENTIE KAN DOEN

← VERSCHUIVING VAN ONZE ROL

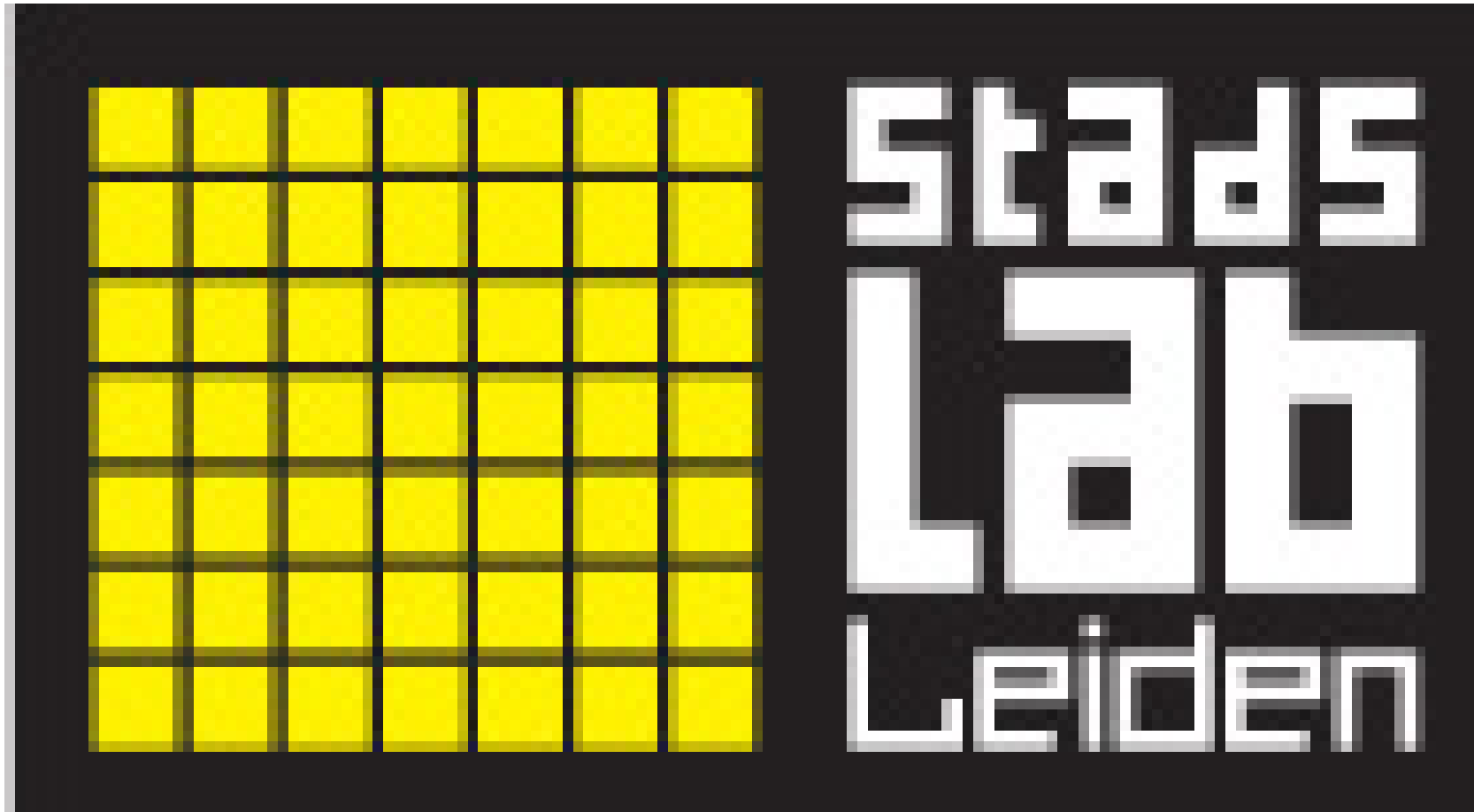
Wat betekent dit nu voor wat we doen

- Niet dat we op zich geen processen, methoden en werkvormen moeten ontwerpen en ze goed moeten begeleiden (dat blijft belangrijk)
- maar we moeten - veel meer dan vroeger - weer aandacht beginnen hebben voor het creëren van de instrumenten en contexten waarin burgers, organisaties, stakeholders zélf (dus zonder begeleiding en niet noodzakelijk passend in werkvormen en methodiekjes) kunnen zeggen wat ze doen en doen wat ze willen m.a.w. hun eigen beleid creëren en maken
- Pas dan zullen we echt interactief beleid kunnen gaan realiseren

Wat vergt dat?

- Laten we starten met een gigantische open deur: denken in processen i.p.v. in projecten en events
- Open staan voor nieuwe coalities, nieuwe samenwerkingsverbanden, andere expertise, onverwachte stakeholders
- Mee ondersteunen van wat groeit en ontstaat, wat er leeft i.p.v. zelf te initiëren
- Aandacht hebben voor en waardering geven aan wat er tussen mensen en organisaties kan ontstaan en niet enkel wat mensen en organisaties kunnen betekenen voor het beleid
- Nieuwe vaardigheden en competenties bij communicatieprofessionals van de overheid / overheden
- Collectief ontwerpen: ontwerpen op zich is reeds een participatieve oefening

Een prachtvoorbeeld:
www.stadslableiden.nl

De Lijn. Denk Mee!

Astrid Hulhoven - De Lijn